

3-9 mart 2022-ci il

Universitetlərdə təhsilənlərin elmi tədqiqat fəaliyyəti: məqsədi, vəzifələri və problemləri

Tələbələrin elmi tədqiqat fəaliyyəti

Elmi tədqiqat işi tədris prosesinin ən çətin komponentlərindən biri olaraq, tələbələrin motivasiya sferasını, tədqiqat prosesi üçün zəruri olan elmi biliklərin metod və formalarını özündə cəmləşdirən və elmi rəhbərin - müəllimin iştirakı ilə həyata keçirilən tədris işinin kompleks tərkib hissəsidir.

Tədqiqat yalnız xüsusi istedadlı və bacarıqlı tələbələrin davamlı şəkildə işə cəlb edilməsinə deyil, eyni zamanda hər bir tələbənin yaradıcılıq prosesində bu və ya digər şəkildə iştirakına kömək etməlidir. Təhsilin bütün pillələrində tələbələr elmi biliyin metodları, təcrübələrin planlaşdırılması və təşkili, təcrübə nəticəsində əldə edilən nəticə məlumatlarının emalı və ümumiləşdirilməsi üsulları, patent tədqiqatlarının aparılması, elmi-texniki işlərin tətbiqi kimi məsələlərin açılmasına zəruridir.

Universitet tədris keyfiyyətinin mühüm göstəricilərindən biri də tələbələrin yaradıcılıq potensialından tam istifadə etməyə imkan verən tədris prosesinin səmərəliliyinin artırılmasıdır.

Müasir mütəxəssisin belə hazırlanmasını ancaq elmlə təhsilin vəhdəti ilə həyata keçirmək mümkündür. Bu problemin həllində aparıcı rol tələbələrin yaradıcı təkəllürünü və öyrənmə motivasiyasını inkişaf etdirən elmi və tədris tədqiqat işlərinə məxsusdur. Bu məsələ tələbələrin elmi-tədqiqat işlərinə xüsusi diqqət yetirilməsini zəruri edir. Tədqiqat fəaliyyətində biliklər daha da dərinləşərək, təkcə tədris prosesinin qanunauyğunluqlarına deyil, həm də elmin əsaslarına təsir göstərir. Elmi tədqiqatlarla məşğul olan tələbələr müstəqil iş təcrübəsi qazanır, çətin vəziyyətlərdə bacarıqla, operativ hərəkət edərək istənilən problemin düzgün həllini tapırlar.

Ali təhsil sisteminə təhsilənlərin tədqiqat işlərinin bir neçə istiqaməti mövcuddur:

- 1) tədqiqat tapşırıqlarının tədris prosesinə daxil edilməsi;
- 2) olimpiada və konfransların keçirilməsinə və iştirakına köməklik,
- 3) sənaye müəssisələri ilə elmi əməkdaşlıq,
- 4) seçmə-fakultativ fənlər;
- 5) tədqiqat fəaliyyətinin kollektiv formaları: elmi dərnəklər, elmi cəmiyyətlər.

Tədqiqat prosesində idrak motivi nəzəri və yaradıcı düşüncə üsulları ilə zənginləşir. Tələbələrdə universitetin tələbə elmi cəmiyyətlərində iştirakına, dərstdə tədqiqat metodlarından istifadəyə maraq yaranır.

Eyni zamanda, onları idrak fəaliyyətinin məhsuldarlığını artırmaq yolları da maraqlandırır. Bunu tələbələrin elmi nəşrlərə, əqli fəaliyyətin rəşadətli təşkilinə yönəlmiş ədəbiyyata olan maraqları da sübut edir. Belə olan halda müəllimlərin rolu tələbələrə elmi işin mövzunu formalaşdırmağa kömək etməkdən, onları konkret elmi problemin həllinə yönəltməkdən və yekun nəticə əldə etməyə maraqlandırmaqdan ibarətdir.

Tələbələrin elmi işdə iştirakına motivasiya bütün problemləri həll etməyə imkan verir. Birincisi, elmi tədqiqat bacarıqlarına yiyələnən tələbələrin daha yax-

Səadət QƏNDİLOVA,
Əməkdar müəllim, dosent, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) prorektoru

şı hazırlanmasına kömək edir. İkincisi, tələbə yaradıcı fəaliyyət sahəsini mənimsəyir. Üçüncüsü, səriştəli mütəxəssislər hazırlamaqda maraqlı olan sosial mühitdə tələbə daha yüksək status qazanır.

Elm adamlarının yetişdirilməsində elmi rəhbərlər mühüm rol oynayır. Təəssüf ki, onların çoxu bu prosesə formal, laqeyd yanaşır, elmi məlumat tapmaqda öz bilik və bacarıqlarını tələbələrə zəif ötürür.

Beləliklə, əminliklə deyə bilərik ki, tələbələrin müxtəlif səviyyələrdə müxtəlif elmi konfranslarda və olimpiadalarda, elmi və intellektual müsabiqələrdə iştirakını əhatə edən tədris fəaliyyəti təkcə elmin müxtəlif sahələri üzrə fundamental bilikləri deyil, eyni zamanda həm müstəqil, həm də müəyyən iş bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Bütün bunlar komandada problemlərin həllinə yaradıcı yanaşmanı inkişaf etdirərək, gələcək mütəxəssislərə öz ixtisası üzrə asanlıqla işə düzəlməyə, iş yerində inamla qalmağa və öz bacarıqlarını daim təkmilləşdirməyə kömək edir.

Cəmiyyətimizin peşəkar və elmi elitəsi olan tələbələrin elmi-tədqiqat fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi tələbə şəxsiyyətinin inkişafı, onun şəxsiyyətyönümlü və peşəkar statusunun formalaşmasının daxili mexanizmlərinin aşkarlanması və son nəticədə onun şəxsiyyətinin formalaşması ilə əlaqələndirilməlidir.

Tələbə Elmi Cəmiyyətinin vəzifələri

Tələbə Elmi Cəmiyyətin əsas məqsədi ali təhsilli mütəxəssislərin hazırlanmasının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəldilmiş elmi-təşkilati tədbirlərin həyata keçirilməsi, elmi-texniki potensialın qorunub saxlanması və təhsilənlərin elmi tədqiqat fəaliyyətini yeni sosial-iqtisadi şəraitə uyğunlaşdırılmasında ali təhsil müəssisələrinin işinə kömək etməkdən ibarətdir.

Tələbələrin elmi tədqiqat işi tədris prosesinin ən vacib komponentlərindən biridir. Tələbələr elmi cəmiyyətlərdə (TEC), konfranslarda, olimpiadalarda iştirak edir və bütün bunlar

elmi tədqiqat işində (bundan sonra TETİ) tətbiq edilməsi;

9. müxtəlif səviyyəli tədbirlərin - elmi seminar və konfranslara, tələbə elmi işlərinə, habelə kurs, buraxılış, dissertasiya işlərinə baxış müsabiqələri, müxtəlif ixtisas və fənlər üzrə olimpiadalar, diskussiya klubları, simpoziumlar, tanınmış alimlərin seminar və mühazirələrinin dinlənilməsi və s. tədbirlərin təşkili və keçirilməsində tələbələrin iştirakının təmin edilməsi;

10. tələbələrin elmi tədqiqat işlərinin nəşrə hazırlanması;

11. innovasiya biznesi və sahibkarlıq vərdislərinin formalaşması məqsədilə tələbələrin innovasiya fəaliyyətinə cəlb edilməsinə köməklik göstərilməsi;

12. tələbələrin elmi mərkəzlər, texnoparklar, ideya inkubatoru və s. müəssisələrdə aparılan işlərə (o cümlədən ödənişli) cəlb edilməsi;

13. universitetdə xüsusi və universitetdən kənar elmi tədbirlər haqqında məlumatların toplanması, yayılması və ali təhsil müəssisəsinin internet sahifəsində yerləşdirilməsinin təşkil edilməsi.

Tələbələrin elmi tədqiqat işləri (TETİ)ə aşağıdakı bir sıra vacib funksiyaları yerinə yetirməlidir: təhsil; təşkilati, analitik; motivasiya; stimullaşdırıcı; inkişaf və tərbiyəvi.

Elmi tədqiqat işinin tələbələrin "həyat bacarığı"na təsiri Müasir realiaqlar əyani şəkildə göstərir ki, tələbələr ilk kurslardan elmi tədqiqatlara cəlb etmədən cəmiyyət tərəfindən

ali təhsil qarşısında qoyulan vəzifəni yerinə yetirmək mümkün deyil. Hər bir gənc mütəxəssis işin istiqamətindən və fəaliyyət növündən asılı olmayaraq, öz ixtisası üzrə yeni problemlərin həlli sahəsində fundamental biliklərə, peşə vərdislərinə və bacarıqlarına sahib olmalıdır.

Elmi tədqiqat yolu ilə tələbələr bir neçə "həyat bacarığı" əldə edir: mentorluq; komandada işləmək təcrübəsi; metodologiyani dərindən başa düşmək; təkmilləşdirilmiş öyrənmə bacarıqları; vaxtın idarə edilməsinin təşkili üzrə təcrübə; özünə inamın artması; ünsiyyət bacarıqlarının əldə edilməsi.

Bütün bu yanaşmalar tələbələrin elmi təkəllürünün inkişafına, onlarda yeni ideyaların təbliğinə təkən verir.

UNEC-də tələbələr arasında elmi fəaliyyətin stimullaşdırılmasına xidmət edən layihələr Azərbaycanın qabaqcıl elm və təhsil müəssisələrindən birinə çevrilmiş Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetində (UNEC) təqdim olunan ali təhsil xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, dünya standartları səviyyəsinə çatdırılması və ali təhsil sahəsində müsbət beynəlxalq təcrübədən səmərəli istifadənin artırılması istiqamətində müvafiq işlər həyata keçirilir.

Hazırda UNEC tədris və tədqiqat fəaliyyətlərini həyata keçirən elm və təhsil ocağına çevrilərək, dünyanın nüfuzlu

universitetləri ilə əməkdaşlığı genişləndirir və beynəlxalq proqramlarda iştirak edir.

Müasir universitetin qarşısında duran mühüm vəzifələrindən biri də "yeni nəsil tədqiqatçı" yetişdirməkdir. UNEC-də gənc tədqiqatçı üçün hər cür şərait yaradılır: elmi konfranslar, elmi seminarlar, "gənc tədqiqatçı" müsabiqələri keçirilir. Tələbələrin seçdikləri ixtisas üzrə keyfiyyətə yeni səviyyədə tədris imkanı verən elit təhsil proqramı mövcuddur.

Tədris prosesində tələbələr müxtəlif səviyyələrdə, o cümlədən ümumrespublika və beynəlxalq səviyyələrdə bütün növ olimpiadalarda iştirak etmək imkanı əldə edirlər.

Olimpiadada iştirak onlara müxtəlif fənlər üzrə bacarıq nümayiş etdirməyə, ünsiyyət coğrafiyasını genişləndirməyə və biliklərini artırmağa imkan verir.

UNEC Tələbə Elmi Cəmiyyəti fəaliyyət göstərdiyi illər ərzində çoxsaylı müəllim və tələbə nəsilələrinin əməyi sayəsində adət-ənənələrə sadiq qalıb, eyni zamanda davamlı olaraq inkişaf edərək təkmilləşmişdir. TEC-in sədri, bir qayda olaraq, universitetin Elmi Şurasının üzvü kimi tələbələrə maraqlandıran məsələlərin müzakirə edilməsində iştirak edir.

(davamı gələn sayımızda)

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
AUDİTORLAR PALATASI

Əziz qadınları 8 mart günü münasibəti ilə təbrik edir. Arzu edir ki, su qədər təmiz, həyat qədər canlı, çiçək qədər tərəvətli və gözəl qalasanız.